

MONEY, FINANCES AND CREDIT

УДК 336.22:338.24 (477)
JEL H25, H32, L26

DOI: 10.26906/EiR.2025.3(98).3918

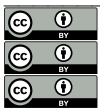
УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Юрків Надія Ярославівна*, доктор економічних наук, професор, радник директора
Національний інститут стратегічних досліджень
Глушко Аліна Дмитрівна**, кандидат економічних наук, доцент
Шаповалов Ігор Іванович***, аспірант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

*ORCID 0000-0003-4434-6698

**ORCID 0000-0002-4086-1513

***ORCID 0009-0000-9797-6461

© Юрків Н.Я., 2025

© Глушко А.Д., 2025

© Шаповалов І.І., 2025

Стаття отримана: 26.08.2025

Стаття прийнята: 27.09.2025

Стаття опублікована: 03.10.2025

Вступ. Ключовим драйвером економічного розвитку в умовах воєнного стану, забезпечуючи зайнятість, стабілізацію внутрішньої рівноваги, збереження виробничого потенціалу регіонів та соціальну стабільність, є малий та середній бізнес (МСБ). У розвинених країнах частка МСБ у створенні ВВП сягає 60–70%, тоді як в Україні попри виклики повномасштабної війни малий та середній бізнес залишаються основою національної економіки. Згідно з оцінкою Програми розвитку ООН (UNDP), станом на кінець 2023 року мікро-, малі та середні підприємства становлять 99,98% усіх суб'єктів господарювання в Україні, забезпечують 74% робочих місць і створюють 64% доданої вартості [1]. В умовах воєнного стану малий і середній бізнес залишається критично важливою опорою для економіки України, забезпечуючи зайнятість, адаптивність регіонів і наповнення бюджету. У цьому контексті першочергового значення набуває пошук оптимальної моделі податкового навантаження та фіскального стимулювання підприємницької діяльності, що забезпечує економічну стійкість держави. Водночас, оптимальна модель податкового навантаження повинна базуватися на науково-методичному підході, що інтегрує контрциклічні механізми адаптації податкового навантаження відповідно до фаз економічного циклу й дозволяє зберігати макроекономічну стабільність та знижувати рівень банкрутства під час економічних шоків.

Потребують удосконалення структурні інструменти фіскальної підтримки інноваційно-активних та експортоорієнтованих підприємств, а також інституційні компоненти, спрямовані на формування прозорого, стабільного та передбачуваного фіскального середовища, яке мінімізує транзакційні витрати бізнесу та стимулює довгострокові інвестиції в людський і фізичний капітал.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідження податкового навантаження на малий та середній бізнес привертає увагу численних учених як в Україні, так і за кордоном. Фундаментальні принципи фіскального навантаження та його впливу на поведінку господарюючих суб'єктів знайшли відображення у роботах провідних дослідників, включаючи В. Вишневського, З. Живко, С. Родченко [2] та А. Соколовської, яка запропонувала методологічні рамки для аналізу податкового тиску з урахуванням особливостей МСБ.

Питання оптимізації фіскального навантаження з метою активізації підприємницької діяльності стали центральними у працях З. Варналій, Т. Єфіменко, Ю. Іванова, А. Крисоватого та В. Опаріна, Т. Яковець, Л. Яценко, що обґрунтували необхідність диференційованого оподаткування залежно від податкоспроможності суб'єктів [4-11].

Порівняльний аналіз зарубіжних практик оподаткування МСБ здійснювали О. Десятнюк, В. Мельник та О. Тимченко, виявивши можливості імплементації європейських підходів до спрощених систем оподаткування в національному контексті. Цифрова трансформація податкового адміністрування стала предметом уваги П. Кулика, І. Луніної та О. Малишкіна, які визначили потенціал інноваційних технологій для підвищення ефективності роботи з платниками МСБ. Особливості податкової політики в кризових умовах аналізували Р. Балакін, А. Гречко та Т. Кошук у контексті посткризового економічного відновлення.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний науковий доробок у сфері оподаткування малого та середнього бізнесу, питання розробки комплексної методології оптимізації податкового навантаження, яка б інтегрувала контрциклічні механізми адаптації податкового тиску відповідно до фаз економічного циклу та специфіки воєнного стану, залишається недостатньо дослідженим. Особливої уваги потребує проблема формування науково-обґрунтованих підходів до структуризації фіскальних інструментів підтримки інноваційно-активних та експортоорієнтованих підприємств МСБ, а також розробки інституційних компонентів, спрямованих на створення прозорого, стабільного та передбачуваного фіскального середовища, яке мінімізує трансакційні витрати бізнесу та стимулює довгострокові інвестиції в людський і фізичний капітал в умовах цифрової трансформації економіки.

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану податкового навантаження на малий та середній бізнес в Україні в умовах воєнного стану, виявленні його проблемних аспектів та дисбалансів, а також у теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо його удосконалення. Стратегічні орієнтири запропонованих змін спрямовані на підтримку фінансової стійкості підприємств, стимулювання їхньої формалізації та розвитку, одночасно із забезпеченням стабільності надходжень до бюджету в умовах кризової економіки.

Основний матеріал і результати. В умовах повномасштабної збройної агресії малий та середній бізнес продовжує виконувати стратегічно важливу функцію в економічній системі України, забезпечуючи стабілізацію рівня зайнятості населення, підтримання адаптаційної спроможності регіональних економічних комплексів та формування доходної частини державного бюджету. Водночас екстремальні умови функціонування в режимі воєнного стану та висока волатильність макроекономічних параметрів призводять до загострення системної проблеми субоптимального податкового навантаження на суб'єктів МСБ, що створює передумови для інтенсифікації процесів тінізації економічної діяльності, депресії інвестиційних процесів та зниження довгострокового фіскального потенціалу національної економіки.

У зв'язку з цим актуалізується потреба в науковому переосмисленні концептуальних засад податкової політики щодо МСБ, а в контексті посткризового відновлення економіки України особливої значущості набуває проблема формування оптимальної моделі оподаткування суб'єктів малого та середнього підприємництва, яка забезпечуватиме досягнення раціонального балансу між фіскальними потребами держави та створенням сприятливих умов для активізації підприємницької діяльності. Удосконалення системи податкового навантаження на МСБ має ґрунтуватися на врахуванні передових міжнародних практик, галузевих особливостей функціонування підприємств та регіональних диспропорцій економічного розвитку.

Хоча війна суттєво вплинула на діяльність МСП, багато з них продемонстрували високу адаптивність і стійкість. Після початкового шоку, викликаного вторгненням, більшість підприємств відновили свою діяльність: у жовтні 2023 року лише 9,6% компаній залишалися призупиненими або були на межі закриття, що є значним покращенням порівняно з 46,8% у червні 2022 року [1]. Ці дані свідчать про те, що українські МСП, попри надзвичайні обставини, продовжують відігравати провідну роль у стабілізації національної економіки, формуванні ринку праці та нарощуванні економічної вартості в умовах кризових викликів. Демонстрована адаптивність та операційна гнучкість МСБ створюють фундаментальну основу для структурної перебудови економіки та забезпечення її подальшого прогресивного розвитку.

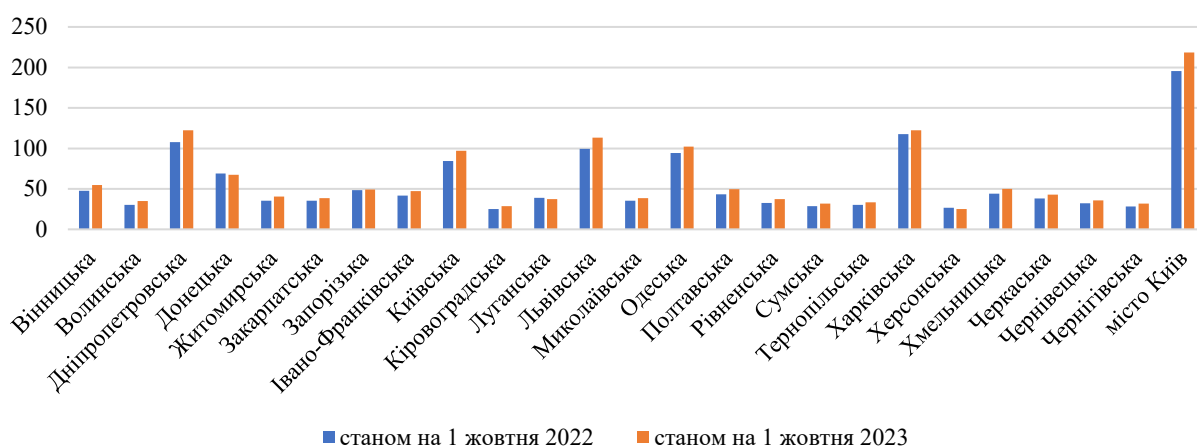
Податкове навантаження на суб'єктів малого та середнього підприємництва становить багатоаспектну економічну категорію, що характеризує обсяг фіскальних зобов'язань перед державою у співвідношенні з ключовими параметрами господарської діяльності. В економічній науці сформувалися множинні методологічні підходи до трактування цього поняття. Аналіз теоретичних напрацювань дає підстави визначити податкове навантаження на МСБ як комплексний показник, що демонструє пропорцію між сукупними податковими виплатами та обов'язковими внесками суб'єкта підприємництва і його валовими доходами, створеною доданою вартістю або отриманим прибутком, включаючи латентні податкові наслідки дотримання фіскального законодавства.

Дослідження сучасного стану фіскального тиску на суб'єктів малого та середнього підприємництва демонструє, що рівень податкового навантаження на МСБ в Україні характеризується значною варіативністю залежно від обраної системи оподаткування, галузевої специфіки та територіальних особливостей. Статистичні дані за 2022 рік засвідчують, що середнє податкове навантаження на суб'єктів, які функціонують в рамках загальної системи оподаткування, досягає 41,5% від доданої вартості, тоді як для платників єдиного податку відповідний показник становить 27,3% [3].

Секторальне дослідження виявило істотні диспропорції у фіскальному навантаженні: максимальні значення зафіксовано у сфері фінансових послуг (46,2%), промислового виробництва (44,7%) та будівельній галузі (43,1%), мінімальні – в аграрному секторі (22,8%), ІТ-індустрії (25,4%) та роздрібній торгівлі (28,6%).

Територіальний розподіл засвідчує концентрацію найвищих показників фіскального тиску в столичному регіоні (43,2%), Дніпропетровській (42,1%) та Харківській (41,8%) областях, натомість найнижчі значення характерні для Чернівецької (32,4%), Тернопільської (33,7%) та Закарпатської (34,2%) областей.

Як свідчать дані Міністерства економіки України загальне зростання кількості ФОП в 2023 році в порівнянні з 2022 роком на 10% в масштабах країни свідчить про стійкість підприємницького сектору в умовах воєнного стану. Цю динаміку можна охарактеризувати як прояв економічної резильєнтності – здатності економіки адаптуватись і відновлюватись в умовах кризи.

Рис. 1. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців, за регіонами України (без урахування тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополь)

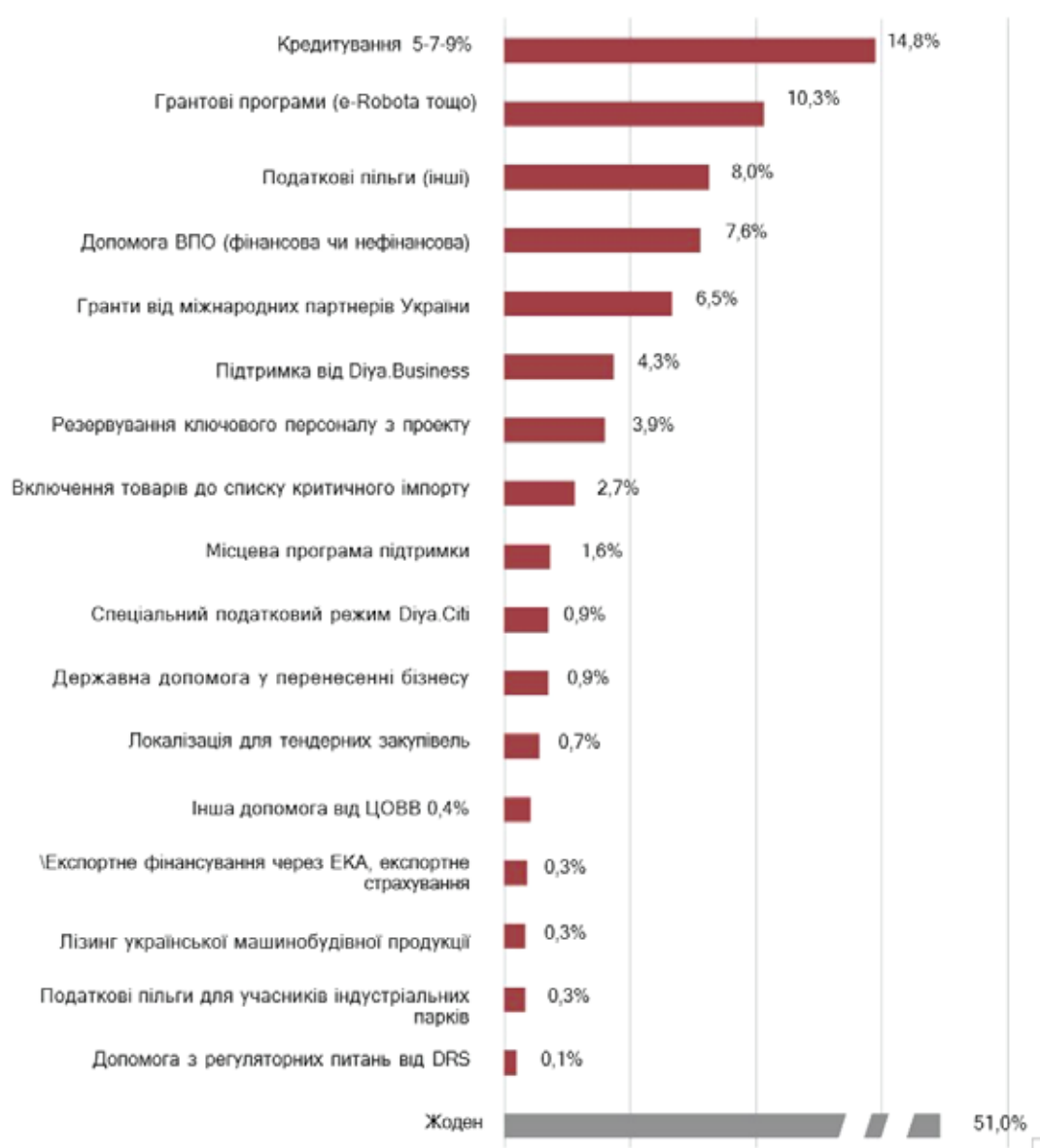
Джерело: складено авторами на основі [3]

При цьому спостерігається чітка регіональна диференціація, яку можна поділити на три групи: регіони високого зростання (>13%): Волинська (15,7%), Київська (15,4%), Вінницька (15,0%), Житомирська (14,7%), Львівська (13,9%), Рівненська (14,4%), Полтавська (14,1%) та інші; регіони помірнього зростання (5–13%) – місто Київ (11,8%), Тернопільська (11,1%), Сумська (10,7%) та інші; регіони з різким скороченням – Донецька (-2,1%), Луганська (-4,2%), Херсонська (-6,6%). Варто зазначити, що спостерігається чітка просторова закономірність: регіони, що знаходяться ближче до зони бойових дій або тимчасово окуповані, демонструють негативну динаміку або мінімальне зростання (Запорізька –

1,7%, Харківська – 4,0%). Це відповідає теоріям регіональної економіки щодо впливу зовнішніх шоків на економічну активність суб'єктів господарювання.

Аналіз даних рисунку 1 ілюструє закономірність просторової концентрації бізнес-ініціатив у мегаполісах та обласних центрах. Київ як столиця та промислові регіони – Харківський, Дніпропетровський і Львівський – формують основні полюси підприємницької активності, що корелює з фундаментальними принципами теорії економічної агломерації.

Важливо взяти до уваги проведене дослідження підготовлено Центром економічного відновлення та Advanter Group у співпраці з ПРООН і Міністерством економіки України оцінювання впливу повномасштабної війни на діяльність мікро-, малих та середніх підприємств (ММСП) України. Дослідження базується на комплексному аналізі первинних та вторинних даних: опитуваннях керівників ММСП, статистичних даних, кабінетних дослідженнях, проведених у 2023–2024 рр. В ньому досліджено економічний контекст, гендерні аспекти, регіональні відмінності, стан галузей, динаміку відновлення, ефективність державної підтримки та основні виклики для ММСП [1].

Рис. 2. Результати опитування МСБ, якими видами державної підтримки скористалися після 24 лютого 2022 року

Джерело: *Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine. United Nations Development Programme. [1]*

Аналіз структури джерел фінансування малого та середнього бізнесу в Україні демонструє значну диверсифікацію інструментів підтримки, серед яких виділяються кілька ключових категорій. Зокрема провідне місце в системі фінансування МСБ займає кредитування за програмою 5–7–9%, що становить 14,8% від загальної структури. Це підкреслює важливість державних ініціатив з пільгового кредитування для забезпечення доступу підприємців до фінансових ресурсів. Другу позицію займають грантові програми, зокрема е-Робота та інші, з часткою 10,3%, що свідчить про ефективність механізмів безповоротної фінансової підтримки стартапів та розвитку існуючого бізнесу.

Податкові інструменти підтримки представлені кількома позиціями: загальні податкові пільги становлять 8,0%, тоді як спеціальний податковий режим Diya.City займає лише 0,9%. Сукупна частка податкових стимулів у структурі фінансування не перевищує 9%, що вказує на значний потенціал для розширення та вдосконалення податкових механізмів підтримки МСБ.

Нефінансова підтримка через бізнес-інкубатори та акселератори (7,6%) демонструє зростаючу роль екосистемного підходу до розвитку підприємництва. Гранти від міжнародних партнерів України (6,5%) підкреслюють важливість зовнішньої технічної та фінансової допомоги у розвитку вітчизняного бізнес-середовища.

Спеціалізовані програми, такі як підтримка від Diya.Business (4,3%), резервування ключового персоналу (3,9%) та включення товарів до списку критичного імпорту (2,7%), хоча займають менші частки, відіграють важливу роль у підтримці специфічних потреб різних категорій підприємств.

Особливої уваги потребують програми з найнижчими показниками використання: експортне фінансування через ЕКА (0,3%), лізинг української машинобудівної продукції (0,3%) та податкові пільги для учасників індустріальних парків (0,3%). Низька активність у цих сферах може свідчити про недостатню поінформованість підприємців, складність процедур або невідповідність умов реальним потребам бізнесу.

Значна частка відповідей «Жоден» (51,0%) вказує на те, що більшість представників МСБ не користується жодними з представлених інструментів підтримки, що може свідчити про недостатню доступність, складність отримання або низьку обізнаність підприємців щодо існуючих можливостей. Це підкреслює необхідність покращення комунікаційної стратегії та спрощення процедур доступу до програм підтримки малого та середнього бізнесу в Україні.

Важливо відзначити, що під час війни український уряд впровадив комплексну економічну політику, спрямовану на підтримку бізнесу та відновлення ділової активності й охоплює наступні ключові напрями.

1. Влада запровадила низку дерегуляційних заходів, які значно спростили ведення бізнесу в умовах війни. Особливу увагу приділено питанням швидкого відкриття та переміщення підприємств, для чого створено механізми оперативних гарантій підключення до існуючої інфраструктури. Водночас запроваджено спрощені процедури державного моніторингу та нагляду, що дозволяє бізнесу швидше адаптуватися до нових умов.

2. Нова податкова політика спрямована на суттєве зменшення фіскального тиску на підприємства. Компанії промислового сектору отримали значні податкові пільги, що особливо актуально в умовах воєнних викликів. Окремим напрямом стала підтримка індустріальних парків, які стали платформою для залучення іноземних інвестицій та створення нових можливостей для українських виробників. Ці парки дозволяють підприємствам ефективно переміщувати виробництва, відновлювати роботу та створювати нові робочі місця навіть в умовах воєнного стану.

3. Одним з найбільш масштабних заходів стало запровадження програм безвідсоткового кредитування для всіх секторів економіки. Відразу після початку повномасштабного вторгнення уряд кардинально змінив умови програми «Доступні кредити 5–7–9», повністю скасувавши обмеження для позичальників. Максимальну суму кредиту було підвищено до 60 мільйонів гривень (близько 1,5 мільйона доларів), а відсоткову ставку встановлено на рівні нуль відсотків річних. Для розширення охоплення програми було внесено важливі зміни до нормативної бази: скасовано обмеження для підприємств, що постраждали від бойових дій, та зосереджено увагу виключно на підтримці малого та середнього бізнесу. Результати програми вражають своїм масштабом: у 2023 році було профінансовано понад 130 мільярдів гривень позик (близько 3,4 мільярда доларів), при цьому прямі бюджетні витрати склали понад 16 мільярдів гривень (приблизно 400 мільйонів доларів). На 2024 рік заплановано витрати в розмірі 18 мільярдів гривень.

4. Важливим напрямом стала цілеспрямована підтримка зайнятості, особливо для внутрішньо переміщених осіб. Держава запровадила систему компенсацій для роботодавців, які працевлаштовують таких людей. У 2023 році розмір компенсації витрат на оплату праці становив 6700 гривень (близько 183 доларів) за кожного працевлаштованого, що було збільшенням порівняно з 6500 гривнями у 2022 році. Додатково держава бере на себе сплату єдиного соціального внеску за таких працівників протягом двох місяців. Практичні результати цієї політики демонструють її ефективність: у 2023 році було подано 8134 заяви на компенсацію для 14703 працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб, з яких 7544 отримали позитивне рішення, що охопило 14 374 особи. Ця система не лише забезпечує соціальний захист найбільш вразливих категорій населення, але й стимулює роботодавців до активного залучення додаткової робочої сили.

Однак, аналіз міжнародного досвіду свідчить, що рівень податкового навантаження на МСБ в Україні перевищує середній показник країн ЄС (35,2%), але є нижчим, ніж у скандинавських країнах. Водночас, в Україні спостерігається значно вищий рівень витрат на дотримання податкового законодавства, який для малих підприємств може сягати 3–5% від доходу, тоді як у країнах ЄС цей показник не перевищує 1,5–2% [11; 13].

Навіть найбільш досконала система оподаткування малого та середнього підприємництва не здатна повною мірою досягти своїх цілей щодо стимулювання формалізації бізнесу та зростання доходів, якщо її впровадження здійснюється неналежним чином. Саме тому адаптивне управління податковим комплаєнсом, що враховує особливості цього сегмента, є критично важливим. Аналіз досвіду країн регіону Європи та Центральної Азії свідчить, що недоліки у впровадженні податкової політики щодо МСП є доволі поширеними. У ряді випадків це зумовлено обмеженими інституційними можливостями та структурними проблемами, а іноді такі викривлення мають ознаки свідомих дій [12].

Висновки. Динаміка зареєстрованих ФОП в Україні відображає складний процес економічної адаптації в умовах війни. Регіональні відмінності корелюють з інтенсивністю бойових дій та структурою економіки регіонів. Загальне зростання кількості ФОП можна розглядати як індикатор стійкості української економіки та здатності підприємницького сектору адаптуватися до кризових умов. Проте для забезпечення подальшого розвитку та зниження тіньових ризиків необхідно реформувати підходи до оподаткування, що передбачає побудову довіри між державою та підприємцями шляхом створення ефективної цифрової податкової екосистеми. Відтак, ключовими напрямками такого удосконалення є:

По-перше, розвиток надійної цифрової інфраструктури податкового адміністрування, що забезпечить прозорість, швидкість та безпеку податкових операцій для МСБ. Це дозволить мінімізувати транзакційні витрати підприємців та підвищити їхню довіру до податкової системи.

По-друге, впровадження інклюзивних цифрових платформ, які надаватимуть суб'єктам МСБ більший контроль над власними податковими даними та спроститимуть процедури взаємодії з податковими органами. Така система повинна забезпечити захищену ідентифікацію платників, безпечні платежі та прозоре відстеження податкових зобов'язань.

По-третє, формування механізмів швидкого та прозорого вирішення податкових спорів як основи для зміцнення довіри між МСБ та державою. Це сприятиме добровільній податковій дисципліні та зменшить стимули до ухилення від оподаткування.

По-четверте, створення адаптивної системи податкового навантаження, яка враховуватиме специфіку діяльності МСБ в умовах цифрової трансформації економіки та забезпечуватиме баланс між фіскальними потребами держави та стимулюванням підприємницької активності.

Реалізація цих принципів дозволить не лише оптимізувати податкове навантаження на МСБ, але й створити сприятливе середовище для інвестицій, інновацій та економічного зростання через підвищення довіри до податкової системи та державних інституцій загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine. United Nations Development Programme. 2024. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-02/undp-ua-assessment-war-impact-enterprises-ukraine.pdf>

2. Живко З.Б., Родченко С.С. (2020). Податкове навантаження: сутність, методи вимірювання та оцінка рівня. *Економічний простір*. № 158. С. 23–27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/158-4>

3. Міністерство економіки України. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців, за регіонами України (без урахування тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополь) станом на 1 жовтня 2023 року. 2024. URL: <https://me.gov.ua/view/971b9318-af58-4cc5-9769-2729df2b4290>

4. Варналій З. С., Кіслова А. О. (2021). Реформування податкової системи як чинник забезпечення фінансової безпеки України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». № 12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7786>
5. Андронік О. (2020). Вплив оподаткування на розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка і організація управління*. № 3 (39), 144–154. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.3.13>
6. Ремінський М. М., Глушенко Я. І. (2019). Тенденції і проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*, № 16, С. 224–233. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/181854>
7. Пиріжок С. Є., Олійник Л. Г. (2015). Переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу: обліковий вимір. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, № 3 (33), С. 244–250. URL: <https://pbo.ztu.edu.ua/article/view/65647>
8. Лебеда М. О. (2017). Оподаткування малого підприємництва: зарубіжний досвід та проблематика України. *Фінанси, облік і аудит*. КНЕУ, № 2. С. 97–109. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/93ae8bcc-32b4-494e-8383-56759f299f5a>
9. Уманська В., Ткаченко А., Манзенко Є. (2023). Перспективи розвитку системи обліку та оподаткування на малих підприємствах. *Економіка та суспільство*, № (55). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2875>
10. Варналій З. С., Стищенко Т. О. (2021). Сучасний стан використання методів оптимізації податкового навантаження підприємств в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». № 6 (50). 1 том. С. 42–49. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-6-7378>
11. Яковець Т. (2021). Оптимізація податкового навантаження підприємства: законодавчі передумови в контексті європейського досвіду. *Економіка та суспільство*, № (31). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-60>
12. Engelschalk M. & Loerprick J. (2013) MSME Taxation in Transition Economies: Country Experience on the Costs and Benefits of Introducing Special Tax Regimes. *World Bank Research*. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/b9560875-8799-57db-bfcc-c4eac7916baf/content>
13. Chandra, S., Vaid, M., & Varma, R. (2024). Creating Value for Taxpayers URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/09/Creating-Value-for-Taxpayers-Chandra-Vaid-Varma>
14. Яценко Л. Д. (2024). Сучасні проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/malyi-i-seredniy-business_0.pdf
15. Korneyev M., Berezhniuk I., Dzhyndzhoian V., Kubakh T. and Horb K. (2022). Business marketing activities in Ukraine during wartime. *Innovative Marketing*, № 18 (3), P. 48–58. DOI: [https://doi.org/10.21511/im.18\(3\).2022.05](https://doi.org/10.21511/im.18(3).2022.05)

REFERENCES:

1. United Nations Development Programme. (2024). Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine. Available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-02/undp-ua-assessment-war-impact-enterprises-ukraine.pdf>
2. Zhivko, Z. B., & Rodchenko, S. S. (2020). Podatkove navantazhennia: sutnist, metody vymiriuvannia ta otsinka rivnia [Tax burden: essence, measurement methods, and assessment of the level]. *Economic space*, no. (158), pp. 23–27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/158-4>
3. Ministry of Economy of Ukraine (2024). Kil'kist zareiestrovanykh fizychnykh osib-pidpriemstiv, za rehionamy Ukrainy [Number of registered individual entrepreneurs by region of Ukraine]. Available at: <https://me.gov.ua/view/971b9318-af58-4cc5-9769-2729df2b4290>
4. Varnalii, Z. S., & Kislova, A. O. (2021). Reformuvannia podatkovoi systemy yak chynnyk zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy [Reforming the tax system as a factor in ensuring Ukraine's financial security]. *International scientific journal "Internauka."* Series: "Economic Sciences", no. (12). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-12-7786>
5. Andronik, O. (2020). Vplyv opodatkuвання na rozvytok maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [The impact of taxation on the development of small and medium-sized enterprises in Ukraine]. *Economics and management organization*, no. 3 (39), pp. 144–154. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2020.3.13>
6. Reminskyi, M. M., & Hlushchenko, Ya. I. (2019). Tendentsii i problemy rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [Trends and problems in the development of small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Economic Bulletin of NTUU "KPI"*, no. (16), pp. 224–233. Available at: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/181854>
7. Pyryzhok, S. Ye., & Oliinyk, L. H. (2015). Perevahy ta nedoliky sproshchenoi systemy opodatkuвання subiektiv maloho biznesu: oblikovyi vymir [Advantages and disadvantages of the simplified taxation system for small businesses: accounting dimension]. *Problems of theory and methodology of accounting, control, and analysis*, no. (3), pp. 244–250. Available at: <https://pbo.ztu.edu.ua/article/view/65647>
8. Lebeda, M. O. (2017). Opodatkuвання maloho pidpriemnytstva: zarubizhnyi dosvid ta problematyka Ukrainy [Taxation of small businesses: foreign experience and issues in Ukraine]. *Finance, accounting, and auditing*, no. (2), pp. 97–109. Available at: <https://ir.kneu.edu.ua/items/93ae8bcc-32b4-494e-8383-56759f299f5a>
9. Umanska, V., Tkachenko, A., & Manzenko, Ye. (2023). Perspektyvy rozvytku systemy obliku ta opodatkuвання na malykh pidpriemstvakh [Prospects for the development of accounting and taxation systems in small enterprises]. *Economy and Society*, no. (55). Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2875>

10. Varnalii, Z. S., & Stytsenko, T. O. (2021). Suchasnyi stan vykorystannia metodiv optymizatsii podatkovoho navantazhennia pidpriemstv v Ukraini [The current state of use of methods for optimizing the tax burden on enterprises in Ukraine]. *International scientific journal "Internauka." Series: "Economic Sciences,"* no. (6), pp. 42–49. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-6-7378>

11. Yakovets, T. (2021). Optyimizatsiia podatkovoho navantazhennia pidpriemstva: zakonodavchi peredumovy v konteksti yevropeiskoho dosvidu [Optimization of the tax burden on enterprises: legislative prerequisites in the context of European experience]. *Economy and society*, no. (31). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-60>

12. Engelschalk, M., & Loepnick, J. (2013). MSME Taxation in Transition Economies: Country Experience on the Costs and Benefits of Introducing Special Tax Regimes. World Bank Research. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/b9560875-8799-57db-bfcc-c4eac7916baf/content>

13. Chandra, S., Vaid, M., & Varma, R. (2024). Creating Value for Taxpayers. IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/09/Creating-Value-for-Taxpayers-Chandra-Vaid-Varma>

14. Yatsenko, L. D. (2024). Suchasni problemy rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini yak osnovnoho dzherela robochykh mist [Current problems in the development of small and medium-sized businesses in Ukraine as the main source of jobs]. National Institute for Strategic Studies. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/malyi-i-seredniy-business_0.pdf

15. Korneyev, M., Berezniuk, I., Dzhyndzhoian, V., Kubakh, T., & Horb, K. (2022). Business marketing activities in Ukraine during wartime. *Innovative Marketing*, no. 18 (3), pp. 48–58. DOI: [https://doi.org/10.21511/im.18\(3\).2022.05](https://doi.org/10.21511/im.18(3).2022.05)

УДК 336.22:338.24 (477)

JEL H25, H32, L26

Юрків Надія Ярославівна, доктор економічних наук, професор, радник директора, Національний інститут стратегічних досліджень. **Глушко Аліна Дмитрівна**, кандидат економічних наук, доцент, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». **Шапвалов Ігор Іванович**, аспірант, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». **Удосконалення податкового навантаження на малий та середній бізнес в Україні: стратегічні орієнтири в умовах воєнного стану.**

У статті досліджується проблема оптимізації податкового навантаження на малий та середній бізнес (МСБ) в Україні. Проаналізовано сучасний стан податкового регулювання діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва, ідентифіковано ключові проблеми та дисфункції чинної системи оподаткування. На основі міжнародного досвіду та результатів кількісного аналізу запропоновано концептуальні напрями оптимізації податкового навантаження на МСБ у контексті стимулювання економічного розвитку. Обґрунтовано необхідність диференційованого підходу до оподаткування різних категорій суб'єктів МСБ з урахуванням галузевої специфіки та регіональних особливостей. Розроблено рекомендації щодо удосконалення системи адміністрування податків для малого та середнього бізнесу на основі впровадження цифрових технологій.

Ключові слова: податкове навантаження, малий та середній бізнес, оптимізація оподаткування, спрощена система оподаткування, податкове адміністрування, фіскальна політика.

UDC 336.22:338.24 (477)

JEL H25, H32, L26

Nadiya Yurkiy, Doctor of Economics, Professor, Advisor to the Director, National Institute for Strategic Studies, **Alina Hlushko**, Candidate of Economics, Associate Professor, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic". **Igor Shapovalov**, Postgraduate Student, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic". **Improving the tax burden on small and medium-sized businesses in Ukraine: strategic guidelines in the conditions of martial law.**

This article examines the theoretical-methodological and practical aspects of improving tax burden on small and medium enterprises (SMEs) in Ukraine under martial law conditions. The research addresses the critical importance of optimizing fiscal policy for SMEs, which constitute the backbone of Ukraine's economy, representing 99.98% of all business entities, providing 74% of employment, and generating 64% of added value. The study analyzes the current state of tax regulation for SMEs, revealing significant variations in tax burden depending on the chosen taxation system. Statistical data demonstrates that average tax burden for entities operating under the general taxation system reaches 41.5% of added value, while for single tax payers it constitutes 27.3%. Sectoral analysis reveals substantial disparities: maximum rates are observed in financial services (46.2%), industrial production (44.7%), and construction (43.1%), while minimum rates characterize agriculture (22.8%), IT industry (25.4%), and retail trade (28.6%). The research methodology combines quantitative analysis of statistical data with assessment of international best practices. Special attention is given to the territorial distribution of tax burden, which shows concentration of highest rates in the capital region (43.2%), Dnipropetrovsk (42.1%), and Kharkiv (41.8%) oblasts,

while the lowest rates are characteristic of Chernivtsi (32.4%), Ternopil (33.7%), and Zakarpattia (34.2%) oblasts. The study evaluates the effectiveness of government support programs implemented during the war, including the "5-7-9" lending program, grant initiatives, employment stimulation measures, and deregulation policies. Analysis reveals that only 49% of SMEs utilize available support instruments, indicating significant potential for improvement in accessibility and communication strategies. Key findings demonstrate that Ukrainian SMEs have shown remarkable resilience during the war, with 91% of enterprises resuming operations after the initial shock. However, challenges remain in optimizing tax burden to balance fiscal needs with business development stimulation. The article proposes strategic directions for improvement, including development of reliable digital tax administration infrastructure, implementation of inclusive digital platforms for taxpayer services, creation of transparent dispute resolution mechanisms, and establishment of adaptive tax burden systems that consider SME specifics in the context of digital economy transformation. The research concludes that successful tax policy reform requires building trust between the state and entrepreneurs through creation of an effective digital tax ecosystem that ensures transparency, speed, and security of tax operations while minimizing transaction costs and enhancing business confidence in the tax system.

Key words: tax burden, small and medium-sized businesses, tax optimization, simplified taxation system, tax administration, fiscal policy.